

המסירות הגדולה לה' מתבטאת בלימוד התורה, "והגית בו יומם ולילה" ללא שיעור
 ולא קצבה.

וממשיך שם הרמב"ן על סיום הפסוק "ובשמו תשבע": "אין אתם רשאים
 להשבע בשמי אלא אם יהיו בכך כל המידות הללו, את ה' אלוקיך תירא, שתהיה
 אהבן שנקראו יראי ה', אברהם יוסף ואיוב (נורא להתבונן כי לזה קוראת התורה
 את ה' אלוקיך תירא, כיראת אברהם יוסף ואיוב), ואותו תעבוד שתהיה מפנה עצמך
 לתורה ולמצוות ולא יהיה לך עבודה אחרת, ויהיה פירוש ואותו תעבודו לדעתם
 שהיה לו בכל עת כעבד הקנוי המשרת לפני אדונו תמיד שעושה מלאכת רבו עיקר
 עיני עצמו ארעי עד שיבא מזה מה שאמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו
 עיני גופו לשם עבודת ה' יהיו".

הרמב"ן מבאר ומלמד אותנו עבודת ה' מהי, "אותו תעבוד", פי' עבדות לאדון
 אהב, עלינו להיות עבדי ה'. על כן מוטל עלינו לפנות עצמנו מכל עניני החומריות
 המלווים בהם, ולהתמסר לתורה ולמצוות, וכל צורכי הגוף יהיו רק לסיוע לתפקיד
 הגדול - עבודת ה'.

ראש השנה - תיקון: יציאה בדימוס על ידו

"לדוד ה' אורי וישעי", דרשו חז"ל (מדרש שוח"ט תהלים כז) אורי - בראש
 השנה, וישעי - ביום הכפורים. הפסוק מגדיר את ר"ה כיום של אור, ואת יוה"כ כיום
 של ישועה. יש להבין, בשלמא יוה"כ נקרא יום ישועה - ניחא, כיון שביום זה
 היתה סולח ומוחל. יציאה מחטא - אין לך ישועה גדולה מזו. אבל הגדרת ר"ה
 כיום המאיר עבורנו, טעונה הסבר: מהו האור שביום זה, וכי העומד למשפט זהו יום
 ישר עבורו, והלא חושך לנגד עיניו, כיון שאינו יודע מה יעלה בדינו.

זכיית אדה"ר בדין - זכיה בדין לדורות

סנינו במסכת ראש השנה (טז.) "בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על
 הבא, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני
 סנהדרין, ויוצא יחד לבם המבין אל כל מעשיהם, ובחג נידונין על המים".
 כתב הר"ן:

"ויש לשאול למה אדם נידון בראש השנה יותר מבשאר ימים, דבשלמא שאר דברים דהיינו תבואה ופירות האילן ומים כל אחד בזמנו נידון כדאמרינן בגמ' בפסח זמן תבואה הוא. עצרת זמן פירות האילן. וחג זמן גשמי שנה. אבל אדם למה הוא נדון בר"ה יותר משאר ימים. (ומהי מהות יום זה שדוקא בו נקבע דין האדם?). ותירץ, דבר זה למדנו מדגרסינן בפסיקתא... בכ"ה אלול נברא העולם, ולפ"ז הא דתניא בגמ' דר"א אומר בתשרי נברא העולם - על גמר בריאתו קא אמרינן, דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום שישי דהיינו באחד בתשרי".¹ וגרסינן תו התם בפסיקתא נמצא אומר בר"ה נברא אדם הראשון, שעה ראשונה עלה במחשבה (תיכנן הקב"ה בריאת האדם) שניה נתיעץ עם מלאכי השרת, בשלשה כנס עפרו, בד' גבלו, בה' רקמו, בו' עשאו גולם, בו' זרק בו נשמה, בח' הכניסו לגן עדן, בתשיעית נצטוה, בעשירית סרח, באחת עשרה נדון, בשתים עשרה יצא בדימוס (חנן אותו בדין) א"ל הקב"ה זה סימן לבניך (כל מה שהתרחש בשעת בריאת העולם היה הכנה לאשר יתרחש בעתיד) כשם שעמדת לפני בדין ביום זה ויצאת בדימוס, כך עתידין בניך להיות עומדים לפני בדין ביום זה ויוצאין בדימוס, וכל זה אימתי בחודש השביעי בא' לחודש, ומכאן סמך למה אדם נידון בר"ה יותר משאר ימים, ואף בשמים יש אות שמזל החודש הזה מאזניים כי בו פלס ומאזני משפט לה'. ולפ"ז הא דאמרינן בפרק ראוהו ב"ד כמאן מצלינן האידינא (מזכירים בתפילה) זה היום תחלת מעשיך וזכרון ליום ראשון, כמאן כר' אליעזר, על יצירת אדם קאמרינן, אבל בכ"ה באלול תחלת בריאת העולם הוא. ולכן נהגו להשכים באשמורת הבוקר בכ"ה אלול".

לכאורה קשה אמרם ז"ל שאדה"ר יצא בדימוס, וכי בדימוס יצא? והלא כולו חייב יצא! הרי נענש וקיבל פסק דין חמור מאוד: נידהו הקב"ה וגירשו מגן עדן, "בזעת אפיך תאכל לחם..." ואף האדמה נתקללה בעבורו,² - קודם החטא היה העולם זך וטהור - גן עדן. ואילו לאחריו נהפך ונעשה קרוב יותר לגיהנם. וכן יש להבין כוונת חז"ל שאמרו "סימן לבניך... שיעמדו בדין ויצאו בדימוס" - הרי ודאי

1. כשמזכירים את תאריך בריאת העולם מתכוונים לבריאת האדם. כי כל מה שנברא קודם האדם היה הכנה לבריאתו, כאמרם ז"ל: "אדם נברא בערב שבת, ומפני מה? כדי שיכנס לסעודה (רש"י: שימצא הכל מוכן ויאכל מאשר יחפוץ) משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה ואח"כ הכניס אורחין..." (סנהדרין לת.).
2. השווה לדברי המס"י בפ"א "אם האדם נמשך אחר העולם ומתרחק מבוראו הנה הוא מתקלקל ומקלקל העולם עמו, ואם הוא שולט בעצמו ונדבק בבוראו... הוא מתעלה והעולם עצמו מתעלה עמו".

לא היתה כוונת חז"ל שתמיד יצאו חייבים בדין, אלא להראות את הצד החיובי, הטוב והתועלת שבדין, ומה מצאו בדין זה, שבו נענש קשות. פרשת גזר דינו של אדה"ר שניתן בר"ה, ואשר ביום זה יהיו בניו עתידין לעמוד בדין בכל הדורות, ראויה ללימוד ולעיון מעמיק.

פרשה זו מלמדת אותנו פרק חשוב על התועלת והחיוב שבדין. דין שמים שונה מדין בני אדם: עונש בני אדם בא כנקמה, או כלימוד לקח לחוטא, שיירתע מלשוב על חטאו, אך אין בעונש זה לתקנו להיטיב דרכיו ומעלליו. לא כן דין שמים, שמטרתו להעמיד את האדם במצב שבו יהיה מסוגל לתקן את מצבו.

אדה"ר טרם חטאו היתה בחירתו בין אמת לשקר ולא בין טוב לרע. פירוש הדבר, שלא השיג את הרע כמציאות כלל, אלא שידע בידיעה ברורה שהרע אינו ענין הרע, שעל-ידי אכילת עץ הדעת אפשר להשיג ולהבין מציאות הרע - וזה מה שכתב רמח"ל (בדע"ת) שאדם הראשון היתה לו ידיעה אודות ידיעת טוב ורע, ז"א שידע שעל-ידי אכילה זו יוכל להשיג ידיעת טוב ורע. וכבר ביארו בשם האריז"ל, שאדם הראשון רצה להורות הוראת שעה של עבירה לשמה. כלומר הוא רצה להגביר את כוח הבחירה שלו, על-ידי ירידה למדרגה נמוכה יותר, כדי שיוכל להגדיל כבוד שמים בעמדו בנסיון מתוך הסתר יותר עמוק.

אדה"ר לא ידע מה קושי יהא בנסיון שיצטרך לעמוד בו לאחר אכילת עץ הדעת. הוא לא היה מסוגל לאמוד את המצב של אחר האכילה.

חטאו היה, שעליו היה להבין שאין להמרות את ציווי ה', למרות כל החשבונות - "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל). מחשבה זו שאפשר לעשות אחרת מדברי ה', באה מחוסר שלימות בידיעת ענין ייחודו - שא"א להפיק תועלת על-ידי עשיה נגד רצונו - ועבודת האדם היא להתבטל בפני רצונו.

חז"ל התבטאו בלשון חריפה: "אדם הראשון מין היה" (סנהדרין לח:). חז"ל ברוח קודשם גילו כי החטא נבע מחסרון באמונה. המאמין השלם יודע כי אין דבר אחר מלבד ציווי הקב"ה, וכיון שנצטווה שלא לאכול חייב הוא להאמין שאין זולת זה ולא כלום. אדה"ר שלא נהג כך, שמץ מינות היה בו.

לאחר שלא עמד בנסיון במסגרת עבודה זו, דן אותו הקב"ה, והעבירו למסגרת עבודה אחרת.

העבודה החדשה שקיבל היתה אף היא - עבודה של אמונה. הוא הוכנס לעולם שבו עליו לעמול ולהשתדל עבור לחמו, כמו שנאמר: "בזעת אפיק תאכל לחם...", "וקוץ ודרדר תצמיח לך...". בעוד שמלפנים "אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין" (סנהדרין נט:) - ראה בחוש כי הכל מאתו ית' ללא שמץ מחשבת "כוחי ועוצם ידי" - הגה לאחר החטא לא עוד מושיטין לו את הלחם מהשמים, ומעתה נסיונו הוא להימצא בתוך הסתר של טבע, לעסוק

בגשמיות ובחומר, ואעפ"כ לקבוע בנפשו את האמונה. שלמרות כל ההשתדלות – הכל מאתו ית'.

עתה במצב החדש, מתוך הסתר של גשמיות, יהא עליו ללמוד ולהוכיח לעצמו שהכל מאת הקב"ה ואין כוח בכריאה מחוץ לרצונו ית'. ואם אכן יעמוד באתגר החדש בהצלחה יבוא על תיקונו בכך.

שילוח אדה"ר מג"ע – תיקון לחטאו

"ויאמר ה'... ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם, וישלחהו ה' א' מגן עדן... (בראשית ג, כג) – יש להבין מה בכך אילו חי לעולם? אלא, הקב"ה החפץ בתיקון האדם ראה את המוות כהכרחי. אילו נשאר האדם במצבו הנוכחי בגן עדן והיה חי לעולם, כי אז היה נשאר בפגמו הראשון לעולם, ולא היה מגיע לידי תיקונו,³ ע"כ שולח מגן עדן. ע"פ האמור "אדם הראשון יצא בדימוס", עצם הדין שדנו הקב"ה היה זה עבורו החנינה, כי בכך הועמד במצב החדש וניתנה לו האפשרות לתקן את אשר לא תיקן במצבו הקודם.

דין שמים – תיקון לאדם

נמצינו למדים יסוד גדול במהות הדין: משפט ה' הוא תיקון! בעינינו נדמה שטוב יותר לקבל חנינה בלא משפט, אבל באופן זה נשאר האדם בלי תיקון.⁴ דין שמים הוא המצב שמעמיד הקב"ה את האדם, באופן שבו יוכל למצוא את תיקונו, כל אחד לפי הנסיבות שלו. בכל שנה ושנה, עם תחילת השנה החדשה, דן הקב"ה את מעשי האדם בשנה שחלפה, ועפ"י נקבעת עבודתו בשנה הבאה, שעל ידה יוכל להגיע לשלימות תפקידו בעולם.⁵

כל הכלים, כמו: חיים, פרנסה, בריאות וכו', יוענקו כפי צורך המשימה החדשה. יש שהדין יקבע למעט לאדם את פרנסתו, כיון שדוקא בדרך זו ימצא את תיקונו. כגון מי שלא ניצל את כל המשאבים שקיבל בשנה שחלפה יתכן שיש לצמצם אותם, שמא דוקא אלו לא היו לו לתועלת, אלא לרועץ. וכן נסיונות וייסורים ח"ו, הנגזרים על האדם, הם רק לתיקונו, כי על ידם ייכנס לנסיבות צרות יותר, ועל-ידי כך

3. המיתה מזככת את האדם מהזוהמה שהטיל בו הנחש על-ידי שהגוף נפרד מהנשמה ומתפרק לחלקיו. ולעת"ל יזכה האדם שתשוב הנשמה אל גוף מזוכך כדרגתו של אדה"ר קודם חטאו.
4. כל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו (ב"ק ג.) ובירושלמי (תענית ח:) "יתותרון בני מעויו" – אדם האומר שהקב"ה מוותר בדין, דעה זו נובעת מחוסר הכרה בתועלת הדין, ומהסתכלות על העולם בצורה שטחית. עונשו של אדם זה שמעיו (פנימיותו) ייחתכו ולא יגיעו לתיקונם.
5. עיין מאמר, עבודתנו ברה"ה – תמליכוני עליכם, בקטע: מלכויות – אספקלריה של הדין.

יתעלה. יש שהמאזן קובע כי חלה התקדמות לעומת השנה שעברה, ויש לעזור לו להמשיך בזה. במקרה זה תבוא התועלת דוקא בצורת ריבוי הנסיבות. "אדם הראשון יצא בדימוס" - היינו שהדין היה תיקון עבורו. וכך "עתידין בניך להיות... יוצאין בדימוס..." - כשעומדים מדי שנה בפני הדין זהו תיקון עבורנו.

זכיה בדין על-ידי תביעת הדין

"אמר ר' יאשיה כתיב 'אשרי העם יודעי תרועה', וכי אין אומות העולם יודעים להריע?... אלא שהם (ישראל) מכירים לרצות את בוראם בתרועה, והוא עומד מכסא דין לכסא רחמים והופך להם מידת הדין למידת רחמים..." (ויקרא רבה פר' כט אות ג). וכתב ב"יערות דבש" (ח"א דרוש ו) הנה ידוע שבשעת תקיעת שופר נידון האדם, א"כ לכאורה שופר מעורר דין על האדם, וכן מזכירים אנו בפיוט "ונתנה תוקף" - "ובשופר גדול יתקע... ויאמרו הנה יום הדין...". והיאך מתישב זה עם אמרם ז"ל שהשופר ממתיק את הדין? ותירץ: כאשר האדם "תובע את הדין", מראה שהוא מקבל על עצמו את הדין ומצדיק אותו, והוא הוא הגורם למיתוק הדין.⁶ על פי דרכנו אפשר להבין דבריו: מטרת הדין היא להביא את האדם לתיקונו ולשלימות תפקידו אשר בעבורו נברא. וכאשר האדם תוקע בשופר - תובע ומפעיל את הדין, גילה כי חפץ הוא בתיקונו, בכך ניתן לדונו ברחמים ואין הוא זקוק שיעוררוהו על-ידי אמצעים קשים, כי הרי זו כל שאיפתו. לא כן אדם שחי בלי כל חשבון ומעדיף שלא לעמוד בדין, הרי בכך גילה שאינו מחפש תיקון לנפשו אלא רק נוחות וחיים קלים. מצב זה מחייב לדונו במידת הדין. אדם הרואה את הדין באור חיובי בידעו שהדין הוא תיקונו, כבר קרוב הוא לתיקון.

דרך העבודה היא אפוא לתבוע את הדין, וזאת על-ידי חשבון הנפש, בהתבוננות כיצד עברנו את השנה שחלפה, במה נכשלנו וכיצד ניתן לשפר, יש לערוך את חשבון הנפש לא רק על המעשים כי אם גם על השאיפות אם הן רק להתקרב אל ה' - "כי עיקר מציאות האדם בעוה"ו הוא רק לקיים מצוות ולעבוד ולעמוד בנסיון" (מסילת ישרים פ"א) - או ח"ו להיפך.

השאיפה לתיקון חשובה באופן מיוחד ביום ראש השנה, אך ההכנה והמחשבה על כך חייבות להיות במשך כל ימי האלול. בימים אלו נתן הקב"ה את כל האמצעים להתקרב אליו בהורידו שפע של רחמים לתשובה ולתיקון. ראש השנה הוא זמן מיוחד לבקשת התיקון - ועל-ידי תקיעת שופר המעוררת את הדין מבטאים אנו שאיפה זו. וכל הבקשות שמבקשים אנו מהקב"ה, כחיים, פרנסה, וכו', הן כדי שנוכל לעמוד במשימות החדשות שבשנה החדשה. וזו

6. עיין מכתב מאליהו ח"ב עמ' 74.

תפילתנו: "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים וכו' למענך א' חיים" - לא כדי לחיות חיים קלים ונעימים, אלא "למענך" - שנוכל לעבוד אותך. השאיפה ביום הדין צריכה להיות לצאת בדימוס בצורה מתוקנת. הסתכלות נכונה על הדין בכוחה לשפוך אור עבורנו על מצבנו ועל הדין. זהו "ה' אורי" - בראש השנה, האור שיאיר לנו את יום הדין. ואורו יתמשך אל תוך השנה החדשה. ככל שנסתכל בחיוב על יום זה, ונצפה לתועלת מיום זה, הקב"ה ידוננו ביום זה לטובה.

ב' דיני ר"ה - עוה"ז ועוה"ב

[ראש השנה - קביעת מדרגת האדם]

רמח"ל זצ"ל כותב בספרו דרך ה' (ח"ב, פ"ו, סי' א): "סידר האדון ברוך הוא שהנהגת עולמו כולה... יעשה בסדר כעין מלכות הארץ, וכן אמרו חז"ל (ברכות נח.). מלכותא דרקיעא, כעין מלכותא דארעא, והיינו בבתי דינים וסנהדראות עם כל דרכיהם וחוקותיהם לזה". אמנם הקב"ה עצמו רואה ויודע את הכל בכל רגע ורגע, ואינו זקוק לבתי דין עם קטיגור וסניגור לשקילת העוונות והזכויות. אולם הסיבה שנקבעו סדרי הדין וגם יום דין מיוחד, כדי שנוכל אנו להבין את דרכי המשפט בשמים, וממילא נדע איך להתכונן לדין, כיצד לפייס את הקטיגור, ולהגביר את כח הסניגור ע"י תשובה ומעשים טובים. אמנם לא נדע לכוין מעשינו כראוי עד אשר נברר תחילה להבין דרכי שמים בדין ראש השנה.

בירור ענין אדם נידון בר"ה ונחתם ביוה"כ

נאמר במשנה בראש השנה (טז.) "בארבעה פרקים העולם נדון... בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהילים לג, טו): היוצר יחד לבם המבין את כל מעשיהם". ובגמרא "אמר רבא האי תנא דבי רבי ישמעאל הוא, דתנא דבי רבי ישמעאל בארבעה פרקים העולם נדון... ואדם נדון בראש השנה וגור דין שלו נחתם ביום הכיפורים, וכי קתני מתניתין אתחילת דין". ובהמשך הסוגיא (טז): "אמר רב כרוספדאי א"ר יוחנן שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינוניים. צדיקין גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכיפורים, ונחתמין לחיים, לא זכו נכתבין למיתה". ותמהו בתוס' שהרי רואים במציאות